

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2015, Αρ. 1 (2015)

Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά, στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή: Πρακτικά 5ου Συνεδρίου

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

5^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ 19-21 Ιουνίου 2015

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και
Θρησκευμάτων

« Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά,
στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή »

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2016

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Παπαδόπουλος Γεώργιος
Πολυχρονόπουλος Σταυρούλα
Μπασιτάς Αγγελική

ISSN: 2529-1157

ΑΘΗΝΑ

Η παιδική λογοτεχνία βασικός άξονας δράσης και προβληματισμών. Πως η Φαντασία και η Νόηση προάγουν τη δημιουργική παραγωγή Λόγου και τη θεμελίωση δημοκρατικών συμπεριφορών. Εμπειρική Προσέγγιση

Ευμορφία Κουκουλιάντα

doi: [10.12681/edusc.271](https://doi.org/10.12681/edusc.271)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κουκουλιάντα Ε. (2016). Η παιδική λογοτεχνία βασικός άξονας δράσης και προβληματισμών. Πως η Φαντασία και η Νόηση προάγουν τη δημιουργική παραγωγή Λόγου και τη θεμελίωση δημοκρατικών συμπεριφορών. Εμπειρική Προσέγγιση. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2015(1), 686–692. <https://doi.org/10.12681/edusc.271>

Η παιδική λογοτεχνία βασικός άξονας δράσης και προβληματισμών. Πως η Φαντασία και η Νόηση προάγουν τη δημιουργική παραγωγή Λόγου και τη θεμελίωση δημοκρατικών συμπεριφορών. Εμπειρική Προσέγγιση.

Κουκουλιάντα Ευμορφία
Νηπιαγωγός – Θεολόγος
morfikoukou@yahoo.gr

Περίληψη

Στη σύγχρονη εποχή, που μεταβάλλεται με γρήγορους ρυθμούς και δεδομένης της παγκόσμιας ανθρωπιστικής κρίσης πιστεύουμε, πως η εκπαίδευση καλείται να σπάσει το μέταλλο της απαισιοδοξίας και να εκπαιδεύσει τους μελλοντικούς πολίτες με τέτοιο τρόπο, ώστε να έχουν δημιουργικό πνεύμα, κριτική σκέψη και πλούσιες αρετές για να αντιμετωπίζουν τις νέες καταστάσεις που θα συναντούν.

Στο νηπιαγωγείο θα μπορούσαμε να πούμε ότι ασχολούμαστε περισσότερο με την κατανόηση πολλών πραγμάτων και όχι μόνο με την απόκτηση πολλών γνώσεων χωρίς την άμεση σύνδεσή τους με την πραγματικότητα που βιώνουν τα παιδιά.. Όμως για να γίνει κάποιος ενεργητικός πρέπει πρώτα να γίνει παθητικός με την έννοια ότι θα απορροφηθεί από ό,τι γίνεται μέσα στην τάξη και θα συγκεντρώσει σ' αυτό υπερβολικά το ενδιαφέρον και την προσοχή του με αποτέλεσμα ξαφνικά να ξεσπάσει η δημιουργικότητά του.

Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα σ' ένα μαθησιακό περιβάλλον πλούσιο σε ερεθίσματα και εμπειρίες, όπου το παιδί θα βιώνει το δημοκρατικό ήθος μέσα από σχέσεις συνεργατικές και πνεύμα ομαδικότητας και αλληλοσεβασμού.

Το άρθρο στηρίζεται στην καθημερινή διδακτική εμπειρία στο χώρο του νηπιαγωγείου. Παρουσιάζεται το πώς μέσα από γλωσσικές δραστηριότητες, που αναδύονται από κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας αναπτύσσεται η φαντασία, ερεθίζεται το συναίσθημα, οργανώνεται η συλλογιστική σκέψη, προάγεται ο λόγος και τροποποιείται τελικά και η συμπεριφορά του παιδιού, πετυχαίνονται την ολόπλευρη ανάπτυξή του..

Η επικοινωνία και η συμβίωση –κυρίαρχα προβλήματα στη σύγχρονη κοινωνία των παιδιών μεταξύ τους και με τη νηπιαγωγό γίνονται γέφυρα μεταξύ της σκέψης και της δράσης και μέσα από κατάλληλες στρατηγικές μορφώνεται η καρδιά και το πνεύμα του μικρού παιδιού και του αυριανού πολίτη.

Λέξεις – κλειδιά: δημιουργική σκέψη, φαντασία, ενδιαφέρον, εμπειρίες, επικοινωνία, αλληλόδραση, πολυτροπική προσέγγιση της γνώσης.

Εισαγωγή

Στην εισήγηση θα παρουσιαστεί η δυνατότητα που δίνει η θεματολογία της παιδικής λογοτεχνίας για ανάπτυξη της φαντασίας και πως αυτή δίνει ώθηση στην λογική για να μπορέσουμε να έχουμε ανθρώπους με δημιουργική σκέψη, κριτικό πνεύμα και χωρίς να απομονώνουμε τη συμπεριφορά πως πετυχαίνουμε μέσα από την αλληλεπίδραση των παιδιών την τροποποίησή της.

Ο κοινωνικός προσανατολισμός του σχολείου.

Αφετηρία στον προβληματισμό μας θα μπορούσε να είναι η άρρηκτη σχέση της εκπαίδευσης με την κοινωνία και τα προβλήματά της. Η σύνδεση της γνώσης με την πράξη θα ανοίξει νέες προοπτικές για τη βελτίωση του σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος.

Έτσι είναι ανάγκη να τεθεί η δημιουργικότητα στην υπηρεσία της κοινωνίας.

- Έχουμε ανάγκη από νέους με κριτικό πνεύμα, δημιουργική σκέψη, ελευθερία και υπευθυνότητα στην πράξη.
- Άνθρωποι με τα παραπάνω χαρακτηριστικά μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο.

Γι' αυτήν την δημιουργικότητα θα πρέπει να αγωνιστούμε.

Η δημιουργικότητα είναι συνώνυμο της «αποκλίνουσας σκέψης» αυτής δηλ. που έχει την ικανότητα να σπάει συνεχώς τα σχήματα της εμπειρίας.

Είναι δημιουργικό ένα μυαλό

- που πάντα δουλεύει,
- που πάντα ρωτάει
- Που ανακαλύπτει προβλήματα εκεί που οι άλλοι βρίσκουν ικανοποιητικές απαντήσεις
- Που νιώθει άνετα στις ρευστές καταστάσεις
- Που διαθέτει κρίση αυτόνομη και ανεξάρτητη (από τον πατέρα, το δάσκαλο...)
- Που αρνείται το τυποποιημένο
- Που καταπιάνεται απ' την αρχή με τα πράγματα και τις έννοιες χωρίς να εμποδίζεται από κομπορρισμούς.

Σίγουρα

Όλοι μπορούν να είναι «δημιουργικοί», φτάνει να μη ζουν

- σε μια καταπιεστική κοινωνία,
- σε μια καταπιεστική οικογένεια,
- σε ένα καταπιεστικό σχολείο....

Μόνο τότε είναι δυνατή μια αγωγή που οδηγεί στη «δημιουργικότητα».

Η δημιουργικότητα του ανθρώπινου νου θα πρέπει να καλλιεργείται προς όλες τις κατευθύνσεις. Η παιδική λογοτεχνία σαφώς και η ελεύθερη χρήση όλων των δυνατοτήτων της γλώσσας είναι μια κατεύθυνση προς τις οποίες το παιδί μπορεί να επεκταθεί. Όμως όλα συνδέονται μεταξύ τους. Η φαντασία του παιδιού όταν διεγείρεται για να επινοήσει λέξεις, δοκιμάζει τα εργαλεία της σ' όλα τα σημεία της εμπειρίας, που προκαλούν τη δημιουργική της επέμβαση. Έτσι τα παραμύθια χρησιμεύουν στα μαθηματικά και το αντίστροφο.

Ο Ρόλος της Προσχολικής Αγωγής

Σκοπός δεν είναι μόνο η ακαδημαϊκή γνώση αλλά η ολόπλευρη ανάπτυξη του μικρού παιδιού. Η φιλοσοφία του νηπιαγωγείου στηρίζεται στην αρχή της κατανόησης πολλών πραγμάτων και όχι μόνο στην απόκτηση πολλών γνώσεων με γνώμονα τις δημοκρατικές αξίες και την σύγχρονη κοινωνική ηθική.

Έτσι το νηπιαγωγείο γίνεται χώρος δράσης και προβληματισμών. Εκεί η δημιουργική σκέψη ξεκινάει από συναίσθημα και τη φαντασία, εμπεριέχει όμως μέσα της και κομμάτι της εμπειρίας που το παιδί έχει μέσα του.

Είναι πρώτο περιβάλλον, που είναι οργανωμένο σε κέντρα ενδιαφέροντος και προάγει πρωτίστως την κοινωνική προσαρμογή και στη συνέχεια τη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη.

Το έργο σπουδαίο και αξιόλογο, η προσπάθεια συντονισμένη και καλά οργανωμένη.

Σκοπός δεν είναι μόνο η ακαδημαϊκή γνώση αλλά η ολόπλευρη ανάπτυξη του μικρού παιδιού. Η φιλοσοφία του νηπιαγωγείου στηρίζεται στην αρχή της κατανόησης πολλών πραγμάτων και όχι μόνο στην απόκτηση πολλών γνώσεων με γνώμονα τις δημοκρατικές αξίες και την σύγχρονη κοινωνική ηθική.

Έτσι το νηπιαγωγείο γίνεται χώρος δράσης και προβληματισμών. Εκεί η δημιουργική σκέψη ξεκινάει από συναίσθημα και τη φαντασία, εμπεριέχει όμως μέσα της και κομμάτι της εμπειρίας που το παιδί έχει μέσα του.

Σαν μικροί φιλόσοφοι προσπαθούν να κατακτήσουν τη γνώση μέσα από τη διερευνητική διαδικασία και όχι την αποδεδειγμένη γνώση.

Τις παραπάνω συνθήκες μπορούμε να τις βρούμε στα πλαίσια της εργασίας μας μέσα από τους δρόμους της παιδικής λογοτεχνίας.

Αρωγός η Παιδική Λογοτεχνία

Αποτελεί ένα θεματικό άξονα γύρω από τον οποίο κινούνται οι δραστηριότητες που:

- Αναπτύσσουν τη φαντασία
- Προάγουν τη σκέψη και το λόγο σε ανώτερο επίπεδο
- Ελευθερώνουν το δημιουργικό πνεύμα
- Δημιουργεί αισθήματα ευχαρίστησης και ψυχικής αποσυμπίεσης για τα παιδιά.
- Τροποποιούν τη συμπεριφορά, ως ανάγκη για την ομαλή συνεργασία μελών της ομάδας.

Επίσης συμβάλει στην πρόληψη ενδοσχολικής βίας και στην δημιουργία θετικής στάσης για τη διαφορετικότητα

Μέσα σ' αυτό το κλίμα υιοθετούνται στάσεις ομαδικότητας, αλληλοσεβασμού, και αλληλόδρασης απαραίτητες για τη λειτουργία της ομάδας και κατ' επέκταση της κοινωνίας ιδιαίτερα στην εποχή μας που χαρακτηρίζεται από την Διαφορετικότητα σε πολλά επίπεδα κοινωνικό, πολιτιστικό, θρησκευτικό, προσωπικών επιλογών και ιδιαίτερων ικανοτήτων

Η νηπιαγωγός είναι ο άνθρωπος που εμπνυχώνει το κείμενο το κάνει δυναμικό και παρασύρει το συναίσθημα, τη φαντασία, τη σκέψη και το λόγο του μικρού παιδιού.

Δεν μένει όμως εκεί γιατί τότε θα ήταν μισό το καλό και το όφελος των παιδιών. Δημιουργεί συνθήκες για την απόκτηση εμπειριών μέσα από τη δημιουργική ανάγνωση:

Το μικρό παιδί:

- Γνωρίζει τις σχέσεις
- Την αλληλουχία των γεγονότων
- Το γραπτό λόγο ως μέσω επικοινωνίας και συναισθηματικής ενεργοποίησης.

Την δημιουργική έκφραση μέσα από τη ζωγραφική, τη μουσική, το θεατρικό παιχνίδι και τη δραματοποίηση

Στρατηγικές Δράσης....

- Γεμίζω το λευκό μου χαρτί
- Δίνω τίτλο στη ζωγραφιά μου
- Φαντάζομαι και πλάθω το δικό μου ήρωα
- Πλέκουμε τα όνειρά μας
- Δημιούργησε τη ζωγραφιά σου όμως.....
- «Γράφω» το τέλος της ιστορίας.....

- 1,2,3 μπαίνω στην ιστορία...4,5,6 και ποιος θα με ξεμπλέξει;

Όλα τα παιδιά είναι σίγουρο ότι μπορούν να φανταστούν, να εκφραστούν με το δικό τους μοναδικό τρόπο, να παράγουν λόγο, αφού με τη χρήση του θα αποτυπώσουν, ότι σκέφτηκαν και αισθάνθηκαν και τέλος να κατακτήσουν την γνώση μέσα από ποικίλες -ανάλογα με το μαθησιακό τους προφίλ- εμπειρίες.

Αρκεί το μαθησιακό περιβάλλον μέσα στο οποίο κινούνται να τους δώσει την ευκαιρία.

1) «Γεμίζω το λευκό μου χαρτί!!!»

Μετά την ανάγνωση μιας ιστορίας ζητάμε από τα παιδιά να ζωγραφίσουν ότι τους έκανε εντύπωση από την ιστορία που ακούσανε. Με άλλα λόγια ζητάμε από το παιδί να αποτυπώσει τη σκέψη του, τα συναισθήματά του και να εκφραστεί.

Στην αρχή της σχολικής χρονιάς ακούμε ένα «εγώ δεν ξέρω...»

Τότε η νηπιαγωγός εμπνέει το μικρό μαθητή, τον ενθαρρύνει και εκεί αρχίζει το θαύμα του ανθρώπινου μυαλού ιδιαίτερα για ορισμένα χαρισματικά παιδιά.

Στο νηπιαγωγείο, όμως δεν μας ενδιαφέρει το «πώς» θα ζωγραφίσει ο μικρός μαθητής, αλλά το «τι» θα ζωγραφίσει. Και είναι παραδεκτό ότι από το «πώς» και το «τι» το πιο δύσκολο είναι το «τι».

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο ενεργοποιείται η δημιουργική σκέψη. Το παιδί δημιουργεί κάτι νέο και μοναδικό που το απολαμβάνει και του προκαλεί αυτοπεποίθηση και χαρά.

Το γεγονός έχει και συνέχεια γιατί παράλληλα με τις παραπάνω διεργασίες παράγεται και λόγος. Περιγράφει ότι ζωγράφισε, τα συναισθήματα και τις εντυπώσεις που του δημιουργήθηκαν και η νηπιαγωγός στο ρόλο του γραφέα δίνει ζωή στην εικόνα επενδύοντας την με το γραπτό λόγο.

Έτσι πλέκονται αρμονικά σκέψη, λόγος, εμπειρία και γραφή. Χωρίς πίεση στο παιδί αφού το περιβάλλον του προκάλεσε το συναίσθημα και αποφάσισε να δημιουργήσει.

2) «Δίνω τίτλο στη ζωγραφιά μου...»

Είναι λογικό, ότι θα πρέπει να δώσουμε έναν ορισμό, ένα όνομα, έναν τίτλο σ' αυτό που θέλουμε να γνωρίσουμε καλύτερα.

Εκείνη τη στιγμή που δίνουμε στο παιδί την οδηγία «δώσε ένα τίτλο στη ζωγραφιά σου»,

Το ωθούμε να ελιχθεί μέσα στο καινούργιο και να πάει ακόμα πιο πέρα

Να το ερμηνεύσει

Να το κατακτήσει

Να το εμπλουτίσει

Να το δει από απόσταση και τελικά

Να το ορίσει.

Δίνει την ταυτότητα του έργου που έκανε.

Σ' αυτό το σημείο δίνεται η ευκαιρία για την αυθόρμητη ανάδυση του γραπτού λόγου. Προτρέπεται το νήπιο να γράψει. Στην αρχή επιφυλακτικά στη συνέχεια όμως με μεγάλη άνεση. Γράφει χωρίς να δεχτεί μια στεία διδασκαλία της γραφής ξεκομμένη από την πραγματικότητα, τη συναισθηματική έκσταση και την ανάγκη να επικοινωνήσει με το περιβάλλον του.

3) «Φαντάζομαι και πλάθω το δικό μου ήρωα!!!»

Το μεγαλείο της Φαντασίας, που πολλές φορές αναρωτιέμαι τι γίνεται μετά το νηπιαγωγείο. Συνεχίζει να υπάρχει ή καταρρέει εντέχνως;

Αφού διαβάσουμε την ιστορία, ακολουθεί στην ολομέλεια της τάξης συζήτηση σχετική με τους ήρωές της. Είναι σαφές ότι γνωρίζουμε πολλούς ήρωες με τελείως διαφορετικά χαρακτηριστικά ο καθένας τόσο σε εσωτερικό (συναισθηματικό) όσο και σε εξωτερικό (αισθητικό, συμπεριφορικό) επίπεδο.

Το παιδί καλείται να φανταστεί και να παρουσιάσει το δικό του ήρωα. Η νηπιαγωγός συνοδοιπόρος του σε κάθε προσπάθεια το βοηθάει να ξεκαθαρίσει τη σκέψη του και να καταλήξει στις δικές του επιλογές αναπτύσσοντας έτσι την κριτική σκέψη.

Στη συνέχεια το κάθε παιδί παρουσιάζει τον ήρωά του στην ολομέλεια της τάξης .

Ως προέκταση μπορούμε να ομαδοποιήσουμε τους ήρωες με βάση κάποιο χαρακτηριστικό που θα ορίσουμε (π.χ. τους καλούς, τους χοντρούς, τα κορίτσια...) και κάνουμε μαθηματικά με βιωματικό τρόπο. Αφού όπως λέει και ο Dewey «δεν έχουμε μια σειρά από χωριστούς κόσμους, ένας από τους οποίους είναι μαθηματικός, άλλος φυσικός, άλλος ιστορικός κ.τ.λ. ζούμε σ' ένα κόσμο, όπου όλες οι πλευρές του συνδέονται!» και η καλύτερη απόδειξη γι' αυτό είναι η χρήση και η αξιοποίηση της λογοτεχνίας σε κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης

4) «Πλέκουμε τα όνειρά μας...»

- Τα παιδιά χωρίζονται σε μικρές ομάδες έως 5 παιδιά
- δίνουμε στα παιδιά το χρόνο να κλείσουν τα μάτια τους και να ονειρευτούν.
- Στη συνέχεια το καθένα λέει το όνειρό του.
- Η νηπιαγωγός ως βοηθός πλέκει το όνειρο του πρώτου παιδιού με το όνειρο του δεύτερου κ.τ.λ. μέχρι να πει το όνειρό του και το τελευταίο παιδί.
- Δένουμε όλα τα όνειρα σε μια συνέχεια και κάνουμε το βιβλίο των ονείρων μας.

Τα παιδιά συνεργάζονται, συζητούν δεν υπάρχει το άγχος του λάθους γιατί όλες οι προτάσεις είναι δεκτές και ακόμα και τα πιο ντροπαλά παιδιά τολμούν και μιλάνε

5) «Δημιούργησε τη ζωγραφιά σου όμως.....»

Μετά την αφήγηση ζητάμε από τα παιδιά να δημιουργήσουν τη ζωγραφιά τους όμως με ένα βασικό περιορισμό π.χ. να περιέχει μέσα έναν καλό λύκο ή να υπάρχει ένα όμορφο νησί...

Προβληματίζουμε το παιδί.

Παράλληλα με τη δημιουργικότητά του ενεργοποιούνται πολλές λειτουργίες της σκέψης.

Καλείται να επιλύσει το πρόβλημα που του τέθηκε...

6) «Γράφω» το τέλος της ιστορίας.....»

Διαβάζουμε την ιστορία λίγο πριν το τέλος της φροντίζοντας να έχουμε εξάψει το ενδιαφέρον και την αγωνία των μικρών ακροατών.

Χωρίζουμε τα παιδιά σε ομάδες. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει αν δώσει ένα διαφορετικό τέλος στην ιστορία που άκουσαν

Έτσι μετά από συζήτηση καταλήγουμε ότι μια ιστορία μπορεί αν έχει τέλος:

- ✓ Καλό - -χαρούμενο
- ✓ Λυπημένο
- ✓ Τρομαχτικό
- ✓ Φανταστικό
- ✓ Αδιάφορο

Έτσι μέσα από μια βιωματική κατάσταση με κάποιο νόημα το παιδί αβίαστα θα μάθει να ξεχωρίζει το ύφος ενός κειμένου, μιας ιστορίας.

7) «και 1,2,3 μπαίνω στην ιστορία...4,5,6 και ποιος θα με ξεμπλέξει;»

- Είναι μαγικό για τα παιδιά να μπαίνουν σε ρόλους. Όμως εξίσου μαγικός είναι και ο τρόπος με τον οποίο θα το προκαλέσουμε αυτό.
- Το κάθε παιδί επιλέγει από τη βιβλιοθήκη της τάξης το βιβλίο που του άρεσε περισσότερο. Κάθεται στην καρέκλα του αφηγητή και μας αναδιηγείται την ιστορία όπως τη θυμάται ξεφυλλίζοντας παράλληλα το βιβλίο και βλέποντας τις εικόνες.
- Η υπόλοιπη ομάδα «μπαίνει» μέσα στην ιστορία και με κίνηση εκτελεί τα γεγονότα και την ζωντανεύει.

Ο αφηγητής γνωρίζει ότι έχει την δυνατότητα να μπλέξει την ομάδα σε πολλές περιπέτειες. Το τέλος απρόβλεπτο. Τα δημιουργικά παιδιά μεγαλουργούν, τα πιο διστακτικά παίρνουν θάρρος.

Ενεργοποιούμε την ανώτερη λειτουργία δημιουργώντας παραστάσεις. Με τις εικόνες, το λόγο και την αλληλεπίδραση με τους άλλους παράγουμε την καλλιτεχνική δημιουργία της προόδου και του πολιτισμού.

Συμπέρασμα

Γίνεται φανερό ότι σε περιβάλλοντα δομημένα με βάση αυτή τη μεθοδολογία δίνεται η ευκαιρία για ένα πέρασμα από το άτομο στην ομάδα.

Το παιδί λειτουργεί όχι μόνο ως άτομο αλλά και ως μέλος μιας ομάδας.

Παράλληλα με τις νοητικές διεργασίες τροποποιείται η συμπεριφορά του μέσα από τις σχέσεις και την επικοινωνία με τους άλλους καθώς και μέσα από την ομαδική εργασία.

Η επικοινωνία σε όλες τις μορφές της γεφυρώνει τη σκέψη με τη δράση καλλιεργώντας παράλληλα αρετές στο παιδί απαραίτητες για την κοινωνική του προσαρμογή και διαδρομή.

Απαιτείται μια δημοκρατικά οργανωμένη εκπαίδευση, όπου τα παιδιά θα βιώνουν μέσα από την εργασία, τις συζητήσεις και τις λήψεις αποφάσεων το ήθος ως βίωμα. Εδώ τίθεται το ερώτημα κατά πόσο το παιδί βιώνει τη δημοκρατία ως τρόπο ζωής τόσο στα πλαίσια της οικογένειας όσο και στο σχολείο.

Κοινωνικά χρήσιμη είναι η εκπαίδευση, που όχι μόνο απευθύνεται στις συνειδήσεις των αλληλεπιδρώντων και συνομιλούντων ατόμων, αλλά εκείνη που χρησιμεύει για την οργάνωση της συμπεριφοράς τους και τον έλεγχο της φύσης.

Η σύνδεση της γνώσης με την πράξη, της φιλοσοφίας με την εκπαίδευση, της φαντασίας με τη νόηση, θα ανοίξει νέες προοπτικές για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής πραγματικότητας.

Η φρόνηση προκύπτει από τρία πράγματα:

- Το να λογίζεται κανείς ορθά
- Το αν λέει τα ορθά
- Και το να πράττει τα δέοντα.

Πυθαγόρας.

Βιβλιογραφία:

Σωτηρία Α. Τριαντάρη, «Η Φιλοσοφία του Πραγματισμού στην Εκπαίδευση», Εκδόσεις: Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2012

Κωτόπουλος, Ζωγράφου & Βακάλη «Ο Γραμματισμός στη σχολική πράξη» Πανελλήνιο Συνέδριο, Δράμα 2013